

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 10, Issue 4, December 2022, p. 253-266

Received	Reviewed	Published	Doi Number
01.12.2022	16.12.2022	30.12.2022	10.29228/ijlet.65020

Markedness Shift in Turkish:
Possible Marked Form + Adjective Sequence

Özge CAN¹.

ABSTRACT

On the basis of the markedness concept focusing on the use of language structures according to expectation- unexpectation levels, the high frequency of language structure use is related to the expectation of that structure, which is marked. If the emergence of a new structure is unexpected, it means that the structure is unmarked. The preference of the unmarked forms instead of marked forms in languages is examined within the framework of markedness shift. In this study, the phenomenon of markedness shift in the lexical plane of Turkish was carried out on quantitative real language data by examining whether there are new marked forms that tend to be preferred instead of marked form 'very'. In the analysis made in line with the data obtained from TUDv3.0 using corpus-based method, it is based on the linguistic data in which the 10 adjectives with the highest frequency in Turkish are pre-coded with the linguistic units 'terrific', 'amazing', 'fantastic', 'unbelievable', 'extraordinary', 'magnificent' and 'excellent' and these data were measured and compared. In the debate of 'very' adjective in Turkish which encodes the meanings/functions of quantity, value, power, degree, excess vrs. "the other forms" it was found out that determining a possible marked form is only possible by considering the possible marked form+adjective sequence, as it was ascertained that linguistic structures with low level of expectancy differ in their preference tendencies according to the adjectives coded after them, and the possible conditions of unmarkedness process within the framework of cognitive change due to overuse is discussed. Accordingly, although the adjective 'very' seems to have begun to enter the process of markedness shift, it was detected that the relevant adjective doesn't completely leave its position to other marked forms since this is related both the fact that the possible forms cannot reach the level of corresponding the concept/(s) to which the 'very' refers and the condition of leaving its position depends on the adjective it describes.

Keywords: Markedness, marked form, markedness shift, sequence, quantity adverb

Türkçede Belirtililik Kayması:
Olası Belirtili Biçim + Sıfat Dizilimi

ÖZET

Dil yapılarının beklenirlik-beklenmezlik düzeylerine göre kullanılmasını odağına alan belirtililik kavramı temelinde, bir dil yapısının yüksek kullanılma sıklığı o yapının beklenirliği yani belirtili olmasıyla ilişkiliyken, yeni bir yapının ortaya çıkması beklenmezliğine yani belirtisiz olmasına gönderimde bulunmaktadır. Dillerde belirtili biçimlerin yerine belirtisiz biçimin yeğlenmesi de belirtililik kayması olgusu çerçevesinde incelenmektedir. Bu çalışmada Türkçenin sözcüksel düzleminde belirtililik kayması olgusu, belirtisizleşme sürecinde olduğu savunulan 'çok' belirtili belirtecinin yerine yeğlenme eğilimi gösteren yeni belirtili biçim(ler)in olup olmadığını niceliksel gerçek dil verileri üzerinden saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Derlem temelli yöntemle TUDv3.0'dan elde edilen veriler doğrultusunda yapılan incelemede Türkçede sıklığı en yüksek ilk 10 sıfatın 'çok' belirtecinin dilbilgisel konumuna koşut konumundaki 'müthiş', 'dehşet', 'harika', 'inanılmaz', 'fevkalade', 'muhteşem' ve 'mükemmel' dilsel birimleriyle kodlandıkları dil verileri temel alınmış, bu veriler ölçümlenerek karşılaştırılmıştır. Türkçede, nicelik, değer, güç, derece, aşırılık anlamlarını/işlevlerini kodlayan 'çok belirteci' krş. 'diğer biçimler' tartışmasında olası belirtili bir biçimin belirlenmesinin ancak Olası Belirtili Biçim + Sıfat diziliminin gözetilmesiyle mümkün olduğu; çünkü beklenirlik düzeyi düşük olan dilsel yapıların, kendilerinden sonra kodlanan

¹ Prof. Dr. , Dokuz Eylül Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi-Dilbilimi Bölümü

sıfatların ne olduğuna göre yeğlenme eğilimlerinde farklılık gösterdiği bulgulanmış, bilişsel olarak yıpranmayla açıklanabilecek bir belirtisizleşme sürecinden söz edebilmenin olası koşulları tartışılmıştır. Buna göre her ne kadar 'çok' belirteci belirtililik kayması sürecine girmeye başlamış gibi görünse de ilgili belirtecin yerini tamamen diğer olası belirtili biçimlere bırakmadığı, bunun da hem olası biçimlerin 'çok' belirtecinin gönderimde bulunduğu kavram/(ları) karşılama düzeyine erişememesiyle hem de 'çok' belirtecinin yerini bırakma koşulunun nitelediği sifata bağımlı olmasıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Belirtlilik, belirtili biçim, belirtililik kayması, dizilim, miktar belirteci

Giriş

Doğal dillerin dilbilgisel düzenlenişleriyle ilgilenen *İşlevsel Dilbilgisi* (Functional Grammar) çerçevesinde ortaya koyulmuş bir kavram olarak *belirtlilik* (markedness), genel anlamda yeğlenen bir dilsel yapının değil, başka bir dilsel yapının kullanılmasını odağına alan bir kavramdır. İlgili kavram ekseninde, yüksek oranda yeğlenen bir dilsel yapının kullanılması *beklenirlik*, kullanılmaması ise *beklenmezlik* olarak etiketlenebilir. Buna göre, dilsel bir yapı daha az beklendikse, ortaya çıktığı anda daha fazla ilgi çekeceğinden, o dilsel yapı daha *belirtili* (marked) olur. Doğal dillerin gerek dilbilgisel gerek sözcüksel düzleminde var olan belirtlilik, çeşitli nedenlerden dolayı bir *kayma* (shift) işlemine uğrayabilir ve bunun sonucunda *belirtlilik kayması* (markedness shift) olarak adlandırılan olgu gerçekleşir. Söz konusu olgu, aslında belirtili bir dilsel birimin tarihsel süreç içerisinde belirtlilik özelliğini yitirmesi ve belirtisizleşmesi, bunun sonucunda da yeni bir *belirtili biçimin* (marked form) ortaya çıkmasına yer hazırlaması anlamına gelmektedir (Dik 1989: 41, 45).

Dillerde belirtlilik kaymasının sözlüksel birimler üzerinde de gerçekleşen çeşitli örneklerine rastlamak mümkündür. Örneğin, Dik (1989: 45)'e göre İngilizcede bir şeyin çok iyi olduğuna işaret eden *wonderful*, *terrific* (Tr. müthiş), *fantastic*, *amazing* (Tr. harika), *gorgeous* (Tr. muhteşem) gibi sıfatların tümü dil dizgesindeki varlıklarına olumluluğun oldukça güçlü, belirtili biçimleri olarak başlamıştır. Ne var ki tüm bu anlatımlar zaman içerisinde *aşırı* kullanıma maruz kaldığından, belirtlilik özelliklerini yitirme sürecine girmiştir. İlgili dilsel yapılar, belirtlilik özelliklerini sık kullanım nedeniyle yitirmeye başladığı için, bu dilsel yapıların gönderimde buldukları kavramları karşılama düzeyinde de düşüş meydana gelmiş; dolayısıyla yeni belirtili biçimlerin ortaya çıkışı için ortam hazırlamıştır. Nitekim, Dik (1989)'a göre, her bir neslin olumlu değerlendirmeyi kodlamak için başkaca sözcükler kullanmasının nedeni de tam olarak budur.

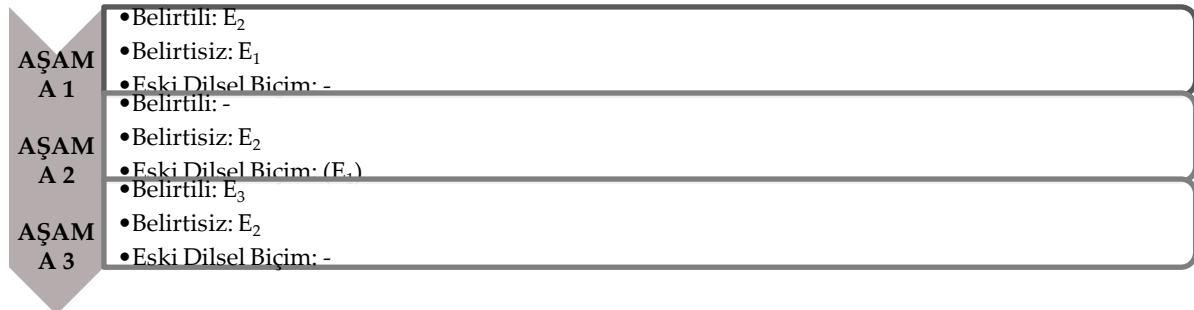
Sözcüksel birimlere yönelik verilen bu örneklerin benzerlerine Türkçede de rastlanmaktadır. Sözelimi, Sebzecioğlu (2021: 391) 'çok' belirtecinin yerine 'dehşet' ve/ya 'müthiş' gibi birimleri kullanmanın (örn. *çok* büyük bir ev/ *dehşet* büyük bir ev; *çok* güzel kız/ *müthiş* güzel kız gibi kullanımlarda), Türkçede belirtlilik kaymasının sözcüksel örneklerinden olarak alınabileceğini ve eski olarak etiketlenebilecek yapıların "bilişsel olarak yıpranma veya eskime" çerçevesinde değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Ancak, belirtlilik kaymasının Türkçenin sözcüksel düzlemi üzerinde değerlendirildiği söz konusu çalışmada ölçüme dayalı bulgularansa, gözleme dayalı olası örnekler yer almaktadır. Bu noktadan hareketle Türkçenin sözcüksel düzleminde belirtlilik kayması olgusunu ele alan bu çalışma 'çok' belirtecinin gerçekten belirtisizleşme sürecinde olup olmadığını ortaya koymak, eğer öyleyse hangi dilsel biçim(ler)'in 'çok' belirtecinin yerine yeğlenme eğilimi gösteren yeni belirtili biçim(ler) olduğunu saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda Türkçede *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimi, derlem temelli yöntemle ölçüme dayalı kanıtlar çerçevesinde incelenmiş, ilgili yöntemin sunduğu gerçek dil verileri içerisindeki 'yeni', 'büyük', 'iyi',

'aynı', 'önemli', 'doğru', 'fazla', 'ilgili', 'güzel' ve 'genel' sıfatlarının önlerine 'müthiş', 'dehşet', 'harika', 'inanılmaz', 'fevkalade', 'muhteşem' ve 'mükemmel' dilsel birimlerinin 'çok' belirtecinin konumuyla aynı konumu paylaşarak belirteç işlevinde kodlanıp kodlanmadıkları belirlenmiş, bunlar sayısal olarak değerlendirilmiş, bu kodlanmaların sıklıkları karşılaştırmalı bakış açısıyla ortaya koyulmuştur. Bu yolla ilgili dil nesnelere hakkındaki savunuların geçerliliği sınanmış, belirtililik kaymasının olası başlangıç noktası üzerine yürütülen tartışmalar çerçevesinde pek çok özgün sonuca ulaşılmıştır.

Belirtlilik Kayması

Dil dizgesindeki yapıların beklenirlik düzeyleriyle ilişkili bir kavram olan belirtlilik, beklenirlik düzeyi daha düşük olan dilsel yapıların belirtli olarak etiketlenmesiyle ilişkilidir. Buna göre, dilde ortaya çıkma sıklığı daha düşük olan dilbilgisel ve/ya sözlüksel birimler, belirtlilik açısından yüksek bir değere sahipken, ortaya çıkma sıklığı daha yüksek olanlar belirtlilik açısından daha düşük bir değere sahiptir; dolayısıyla konuşucuların belirtli ve belirtisiz birimlere yönelik dikkatleri farklılaşmaktadır. Bununla birlikte bir dilsel çevrede belirtli olan bir birim başkaca bir dilsel çevrede belirtisiz olabilmekte ve/ya (önceden) belirtli olan biçimlerin yüksek sıklıkta kullanılması sonucu bu birimler belirtlilik özelliğini zaman içerisinde aşamalı olarak yitirebilmektedir. İşte bir dilsel yapının belirtli olma özelliğini yitirmesi sonucunda, kullanılma sıklığı düşük olan başkaca bir dilsel yapının aynı işlevi görecektir biçimde ortaya çıkması, belirtlilik kayması olarak adlandırılmaktadır (Dik, 1989: 45).

Belirtlilik kayması, dilin hem sözcüksel hem de dilbilgisel yapısında gerçekleşebilmektedir. Belirtlilik kayması olgusunu odağına alan Dik (1989)'un bu olguyu sözcüksel düzlem çerçevesinde tartıştığı örneklerden çalışmanın giriş bölümünde söz edilmiş, araştırmacının söz konusu düzlem çerçevesindeki savunularının Türkçedeki görünümüne yönelik Sebzecioğlu'nun (2021) gözlemleri kısaca ele alınmıştır. Dilbilgisel yapıdaki gerçekleşim ise şöyle bir örnek verilebilir. Dik (1989: 46) tarafından ortaya koyulduğu üzere, Hollandacanın tarihsel sürecinin bir noktasında, 2TKL kişi için kullanılan 'du' adlı belirtisizken, bu adılın çoğul biçimi olarak *incelikli* (polite) olma özelliği taşıyan 'ghi' adlı belirtli biçimdir. Ancak, bu belirtli biçim de zaman içerisinde belirtlilik kaymasına uğramış, belirtlilik özelliğini yitirmiştir. Bunun sonucunda 'your honour' (Tr. sayın) anlatımının kısaltılmış değişkesi olan 'u' birimi ortaya çıkmış, bu kez de bu birim yeni belirtli biçim olma özelliği kazanmıştır²; yani ortada üç aşamalı belirtlilik kayması süreci bulunmaktadır. Söz konusu süreç soyut düzlemde Çizge 1'deki gibi gösterilebilir:

² Benzer bir durum Türkçede de gözlemlenmektedir. Buna göre alanyazında yapılan çalışmalar, Türkçenin dilbilgisel özelliklerinden biri olan edilgenliğin de tarihsel süreç içerisinde belirtlilik kaymasına uğradığını ortaya koymaktadır (ayrıntılı bilgi için bkz. Sebzecioğlu, 2008; Sebzecioğlu ve Oktar, 2010).

Çizge 1. Bir Süreç Olarak Belirtlilik Kayması

Çizge 1’de gösterildiği gibi, aşamalı bir biçimde gerçekleşen belirtlilik kaymasının her aşamasında önceden belirtilen olan biçim bir sonraki aşamaya geçtiğinde belirtlilik özelliğini kaybederek belirtisiz biçime dönüşmekte (örn. E₂), bu dönüşüm sonucunda ortaya yeni bir belirtili biçim çıkmaktadır (örn. E₁, E₂). Buna ek olarak belirtlilik kaymasının, dilbilgisindeki bir yapının belirtlilik özelliğini yitirip yeni bir belirtili biçim oluşmasıyla sınırlı kalmayıp bu aşamadaki belirtili biçimin de bir sonraki aşamada belirtisiz biçime dönüşmesi durumunda, eski dilsel biçim olarak adlandırılan yapının kullanımdışı kaldığı görülmektedir.

Yöntem

Çalışmada dilbilgisel değişkelerin derlem üzerinden incelenmesine olanak tanıyan; diğer bir deyişle derlemi kullanım değişkelerini dilbilgisel özelliklerle ilişkilendirmek amacıyla kullanan (Biber, 2009: 278), *Derlem Temelli Yöntem’e* (Corpus-Based Approach) yönetime başvurulmuştur. İlgili yöntem çerçevesinde Türkçenin büyük ölçekte gerçek dil kullanım verilerinin dengeli bir biçimde sunulduğu durağan bir derlem olan TUDv3.0’a başvurulmuş, inceleme nesnelere derlemin sunduğu bir tarama seçeneği olan *Biçimbirim Arama (Başsözcük-Sıfat)* sorgusuyla taranmıştır. Daha açık bir deyişle, Aksan vd. (2017: 339) tarafından Türkçede sıklığı en yüksek ilk 10 sıfat olarak dizelgelenen ‘yeni’, ‘büyük’, ‘iyi’, ‘aynı’, ‘önemli’, ‘doğru’, ‘fazla’, ‘ilgili’, ‘güzel’ ve ‘genel’ sıfatlarının, derlemde ‘çok’ belirtecinin dilbilgisel konumuna koşut konumda bulunan ‘müthiş’, ‘dehşet’, ‘harika’, ‘inanılmaz’, ‘fevkalade’, ‘muhteşem’ ve ‘mükemmel’ dilsel birimleriyle görüldüğü dil verileri dizelgelenmiş (örn. *inanılmaz önemli* = S-AEBTZ-0040-751/TUDv3.0, *inanılmaz güzel* = S-BEABIs-0015-1569/TUDv3.0), bu tür birliktelikler söz konusu sıfatların toplam giri sayılarından çıkarılmış ve her bir sıfat için frekans hesaplama işlemi uygulanmıştır.

Bulgular

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de sözü edildiği gibi, Sebzecioğlu (2021)’in kısaca şöyle özetlenebilecek bir savunusu bulunmaktadır: ‘Çok’ belirtecinin yerine ‘dehşet’, ‘müthiş’ gibi biçimlerin kullanılması, ilgili belirtecin bilişsel olarak yıprandığı ve/ya eskidiğini sezdirmekte, bu belirtecin belirtisizleşme sürecine girerek bunlar yerine yeğlenen ‘dehşet’, ‘müthiş’ gibi dilsel birimlerin yeğlenebildiği ve bunların da belirtili biçimler olduğuna işaret etmekte, tüm bunlar belirtlilik kayması olgusuna bir örnek oluşturmaktadır. Söz konusu savunuyu, TUDv3.0 üzerinden gerçekleştirilen sorgulamadan elde edilen niceliksel verilerle destekleyerek ifade etmek, ölçüme dayalı sonuçların ortaya koyulmasında önemli rol oynayacağından, şimdi Türkçede en sık kullanılan *yeni, büyük, iyi, aynı, önemli, doğru, fazla, ilgili, güzel* ve *genel* sıfatlarının önüne kodlanması olası olan belirtili biçimlerin (müthiş, dehşet, harika, muhteşem, inanılmaz, fevkalade), ‘çok’ belirteciyle aynı dilbilgisel konumu paylaştığı gerçek dil verilerinden elde ettiğimiz sayısal bulguları sergileyelim:

Sıfat		<i>müthiş</i>	<i>dehşet</i>	<i>harika</i>	<i>muhteşem</i>	<i>inanılmaz</i>	<i>fevkalade</i>
O.B. ³							
yeni	3.544	0	0	0	0	0	0
büyük	2.591	0	0	0	0	0	1

³ Olası Belirtili Biçim

iyi	5.002	1	0	0	0	0	1
aynı	3.862	0	0	0	0	0	0
önemli	3.831	0	0	0	0	2	5
doğru ⁴	3.552	0	0	0	0	0	0
fazla	3.468	0	0	0	0	1	2
ilgili	3.450	0	0	0	0	0	0
güzel	4.582	1	2	2	1	8	3
genel	3.218	0	0	0	0	0	0
		Σ 2	Σ 2	Σ 2	Σ 0	Σ 11	Σ 12

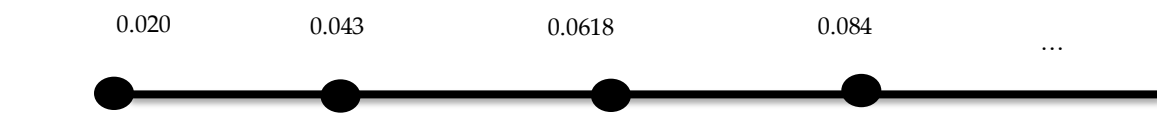
Çizelge 1. Türkçede En Sık Kullanılan İlk 10 Sıfatın Olası Belirtili Biçimlerle Görülme Sıklığı

Çizelge 1’de gösterildiği gibi *yeni*, *aynı*, *doğru*, *ilgili* ve *genel* sıfatları hiçbir olası belirtili biçimle birlikte kodlanmamaktadır; dolayısıyla belirtililik kaymasına ilişkin oranı saptamak için karşılaştırma yapılmasına olanak tanıyan *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* diziliminin; “*müthiş/dehşet/harika/inanılmaz/fevkalade/muhteşem + büyük/iyi/önemli/fazla/güzel*” dizilimleri olduğu ortaya çıkmaktadır. O halde, şimdi ilgili olası belirtili biçimlerin sıfatlarla kullanım sıklıklarını frekans hesaplamalarıyla birlikte sırasıyla daha ayrıntılı bir biçimde gösterelim:

O.B.B.	güzel %	önemli %	fazla %	büyük %	iyi %
Sıfat					
inanılmaz	0.174	0.052	0.028	-	-
fevkalade	0.065	0.130	0.057	0.038	0.019
dehşet	0.043	-	-	-	-
harika	0.043	-	-	-	-
muhteşem	0.043	-	-	-	-
müthiş	0.020	-	-	-	0.019

Çizelge 2. Türkçede Olası Belirtili Biçimlerin En Sık Kullanılan İlk 10 Sıfatla Görülme Sıklığı

Çizelge 2’de sergilendiği gibi, TUDv3.0’da olası bir belirtili biçimi temsil eden belirteç işlevindeki dilsel birimler içerisinde en yüksek oran sergileyen birim ‘inanılmaz’ (%0.084) olası belirtili biçimdir. Söz konusu olası belirtili biçimi izleyen diğer olası belirtili biçimlerden ikincisi olan ‘fevkalade’ %0.0618, aynı oranı paylaşımlarından üçüncü en yüksek sıklık gösteren ‘dehşet, harika, muhteşem’ %0.043 ve ‘müthiş’ %0.020 oranında görülmektedir. Beklenirliği yüksek olan ‘çok’ belirtecinin bulunduğu dilbilgisel konumlarda ilgili belirtecin yerine beklenirliği düşük gibi görünen söz konusu olası belirtili biçimlerin, yeğlenme oranlarının bizi ilk bakışta şöylesi bir *Olası Belirtili Biçim Ölçeği*’ne ulaştırabileceği düşünülebilir.

⁴ ‘Çizelge 4’te yer alan ‘doğru’ dışındaki tüm olası belirtili biçimler, TUDv3.0 üzerinde *Biçimbirim Arama (Sıfat)* sorgusuyla taransa da, bu taramadan ilgili biçime ilişkin hiçbir giri gösterilmediğinden, bu biçimin *Basit Sorgu* yoluyla taranması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

müthiş dehşet/harika/muhteşem fevkalade inanılmaz ...

Çizge 2. Olası Belirtili Biçim Ölçeği

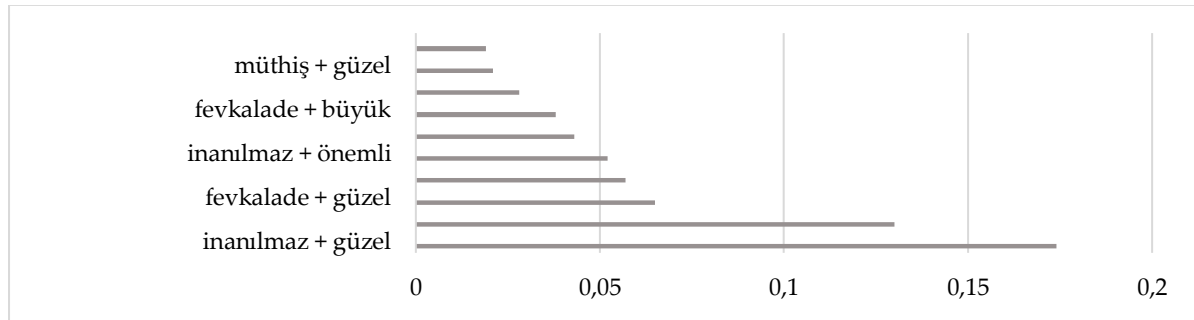
Çizge 2'deki ölçekte temsil edilen oranlara göre, 'müthiş', belirtililik kayması ölçeğinin en sonunda konumlanırken, 'inanılmaz' bu ölçeğin en başında yer alıyor gibi görünmektedir. Bu görünüm, eğer bir belirtililik kaymasından söz edilecekse bunun Türkçede sayı, nicelik, değer, güç, derece, aşırılık anlamlarını kodlayan 'çok' belirtecinin, en sıklıkla 'inanılmaz' olası belirtili biçimiyle belirtisizleşme sürecine girmesiyle gerçekleştiği sonucuna varılmasına yol açabilir. Ne var ki böylesi bir savununun bizi hatalı bir sonuca taşınması kaçınılmazdır; çünkü Çizelge 1 ve Çizelge 2'de de açıkça gösterildiği gibi, ortalama oranın belirlenmesi sonucunda en yüksek olası belirtili biçim olma niteliği gösteriyor gibi görünen 'inanılmaz' birimi, kimi başkaca *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimlerinden daha düşük bir sıklık göstermektedir. Sözelimi, 'inanılmaz' olası belirtili biçiminin ortalama görünürlük oranı %0.84 olsa da bu oran 'fevkalade + önemli' gibi bir *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* diziliminin görülme sıklığı olan %0.130'dan daha düşüktür. Ayrıca, %0.019'luk bir oranla karşımıza çıkan 'müthiş + iyi' dizilimine rağmen, 'müthiş' olası belirtili biçimi için derlemdeki 'müthiş + Sıfat' dizilimi verilerinin ortalamasının alınmasıyla elde edilen sonucun %0.020 olması nedeniyle, olası taban oranının doğrudan %0.020 olarak alıp bu oranı ölçeğin en ucuna konumlandırmak da, bu yolun hatalı sonuçlara varılmasına neden olacağına bir başka göstergesidir. O halde olası bir ölçeğin, *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* birleşiminden söz edilmeksizin verilemeyeceği açıktır; yani belirteç işlevindeki bir dilsel birimin yeğlenme gerekçesi, bir anlamda nitelediği sığata bağlıdır. Bu noktada Çizelge 2'deki bulgular aşağıdaki gibi düzenlendiğinde, söz konusu bu saptamamız daha anlaşılır olacaktır:

0.174	• inanılmaz güzel
0.130	• fevkalade önemli
0.065	• fevkalade güzel
0.057	• fevkalade fazla
0.052	• inanılmaz önemli
0.043	• harika güzel, dehşet güzel, muhteşem güzel
0.038	• fevkalade büyük
0.028	• inanılmaz fazla
0.020	• müthiş güzel
0.019	• fevkalade iyi, müthiş iyi

Çizge 3. Olası Belirtili Biçim + Sıfat Dizilimlerinin Frekanslarına Göre Sıralanışı

Çizge 3, Çizelge 1 ve Çizelge 2 doğrultusunda oluşturulan Çizge 1'deki ölçekten daha doğru sonuçlara varmaya olanak sağlayan bir sıralamadan oluşmaktadır; çünkü bu tür bir sıralama, söz konusu olası belirtili biçimlerin sıfatlarla olan birleşimi çerçevesindeki olası oranları göstermekte, bu da belirtililik kaymasının hangi noktada başladığını belirlemek için her bir olası belirtili biçimin ortalama oranının temel alınmasına kıyasla daha geçerli bulgular elde edilmesine olanak tanımaktadır. Sözelimi, daha

önce de sözü edildiği üzere 'müthiş' belirtili biçiminin 'güzel' ve 'iyi' sıfatlarıyla diziliminin frekans hesaplamasına tabi tutulmasından elde edilen oran %0.020'dir (bkz. Çizelge 2, Çizge 1); ancak ilgili belirtili biçimin her bir sıfatla birlikte diziliminin bütünleşik olarak değerlendirilmesi sonucunda, en düşük sıklık gösteren bu olası belirtili biçimin gösterdiği taban oranın %0.019 olduğu görülmektedir. Benzer olarak, *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* diziliminde en yüksek sıklığa sahip olan 'inanılmaz' olası belirtili biçiminin sergilediği tavan oran %0.174'ken (inanılmaz + güzel), bu olası belirtili biçimin taban oranının %0.028 (inanılmaz + fazla) olduğu görülmektedir. O halde, buradan varılacak sonuç Türkçenin *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimlerinde gerçekleşen bir belirtililik kaymasının olası oranında belirleyici rol oynayan etkenin sıfatın kendisi olduğudur. Geline nokta, sıfatların yüklendiği böylesi bir belirleyiciliğini yine başka bir çizge üzerinde göstermek yerinde olacaktır:

Çizge 4. *Olası Belirtili Biçim + Sıfat Dizilim Sıklıklarının Grafikselleştirilmesi*

Çizge 4'te açıkça görüldüğü gibi, aslında söz konusu süreçte beklenirlik düzeyi düşük olan dilsel birimler, kendilerinden sonra kodlanan sıfatların ne olduğuna göre yeğlenme eğilimi göstermektedir. Diğer bir deyişle, 'çok' belirtecinin belirtisizleşmesi ve dolayısıyla bilişsel olarak işlenebilirliğinin düşmesi sonucu Türkçede yeğlenen olası belirtili biçimin doğrudan ortalama sıklığa dayanarak 'inanılmaz' olduğunu ileri sürmek, *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* diziliminde sıfatın belirleyiciliğini yok saymak anlamına gelecektir. İlgili tartışmaya geçmeden önce, buraya kadar paylaşılan bulgulara ulaşmamızı sağlayan TUDv3.0 taramasındaki gerçek dil verilerini en sık karşılaşılan olası belirtili biçimden, en az karşılaşılan doğru örneklendirmek, ilgili örnekleri tartışarak açıklamak, Türkçede *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimini somutlamada yararlı olacaktır:

Örnek (1) inanılmaz + güzel

- a. A: Yani eskiden çok dikkat edilirdi. İşte **inanılmaz güzel** sesler vardı. Ama şimdi iş yoğunlaşması, sanatçıların yaşlanması. Şimdi... Em... Düşünsenize bir film

(S-AEBUZ-0021-1539/TUDv3.0)

- b. Ve işte resim kabiliyeti olan arkadaşlar bezlerin üstüne resimler oyunla ilgili evet emm resimler yaparak dekor haline getirerek dekor onları kullanırdık. resimler yaparak dekor haline getirerek dekor onları kullanırdık. Ama inanılmaz keyifli **inanılmaz güzel** emm güzeldi yani **çok güzeldi** hem de çünkü art niyet yoktu.

(S-BEABIs-0015-1569/TUDv3.0)

- c. YM: Bende yıllardır o sizin güzel tasarımlarınız benim için çok hazırladığınız o **çok inanılmaz güzel** giysilerle emm beni çok mutlu ettiniz. Yani o kesin. YM: Siz beni mutlu ettiniz.

(S-ADABAo-0318-678/TUDv3.0)

Örnek (1a), *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimdeki olası belirtili biçim olan 'inanılmaz' biriminin, 'çok' belirtecinin yerine kullanıldığını açıkça göstermektedir. Bu açıklık, (1b) örneğinde de görülen 'inanılmaz + güzel' birlikteliğinin, aynı bağlam içerisinde yine aynı nesne/olay/durum için kodlanan 'güzel' sıfatının önündeki 'çok' belirtecinin konumlandırılmasıyla aslında daha anlamlı daha kanıtlanır görünmektedir. Ne var ki 'inanılmaz' dilsel birimi konuşucu için nicelik açısından aşırılık gösterme anlamını tam olarak kodlayamadığından olsa gerek ki; aynı nesne/olay/durumun 'güzelliği'nin 'çok' ile nitelendirilmesi gerekli görülmüş olabilir. Bu olasılık 'güzel' sıfatını nitelendirdiği bağlamlarda belirtisizleşme sürecinde olsa dahi, 'çok' belirtecinin hala çok güçlü olarak yerini koruduğunun bir göstergesidir. Nitekim (1c)'de de hem 'çok' hem de 'inanılmaz' birimlerinin eşzamanlı olarak art arda kullanılması, bu birimlerin anlam/işlev açısından konuşucular tarafından birlikte ulamlaştırıldığına işaret etmekte, ancak 'çok'un eski dilsel biçim olarak alınamayacağını ve kullanım dışı kalmadığını göstermektedir.

Kuşkusuz (1b) örneğinde 'çok' belirtecinin 'inanılmaz güzel' birlikteliğinden *sonra* 'çok güzel' öbeğinde kodlanmasının, yukarıdaki söz konusu bilişsel değerlendirmeye olanak sağladığı tartışmasızdır; ancak aynı tartışmanın benzer bir birlikteliğin (harika + güzel), 'çok güzel' öbeğinden *önce* kodlanmasıyla da yürütülebilir olması olasıdır:

Örnek (2) harika + güzel

Ş: Vallahi olabilir böyle. Tatlı. Bak bak çekirdeğe bak. A: Hı çok tatlı. Ş: Çok güzel. Böyle acılı acılı harika güzel ha. A: <Gülerek> Harika güzel mi? Lezzetli. C: Al sana birinci çocuk <Gülme>

(S-BEABXO-002-740/TUDv3.0)

(1b)'dekine benzer olarak (2) örneğindeki gerçek bağlam bölütünde aynı nesnenin ('çekirdek') güzelliği için kullanılan 'çok' ve 'harika' niteleme araçları yer almaktadır; ancak bu kez 'çok' belirteciyle yapılan niteleme 'harika + güzel' diziliminden önce konumlanmıştır. Bu durum, 'çok' belirtecinin 'güzel' sıfatını nitelendirdiği bağlamlarda belirtisizleşme sürecinde olabileceği savusunu güçlendirmektedir; çünkü (1b)'deki duruma koşut olarak, 'çok' belirteci aşırılık gösterme anlamını kodlamada bilişsel olarak yeterli gelmediğinden, Türkçede 'harika' olası belirtili biçimine gereksinim duyulduğu söylenebilir.

Örnek (3) fevkalade + önemli

...sayın Başkan, sayın milletvekilleri; şahsım ve Partim adına hepinize saygılar sunarak sözlerime başlıyorum. Bugün, tabî, fevkalade önemli bir görüşme yapılıyor Yüce Meclisimizin çatısı altında. Keşke, bütün, geçmiş olan bu süreçte, zaman zaman hükümetin bilgilendirme yoluna...

(S-ACABOq-0423-1009/TUDv3.0)

Olası belirtili biçimini en yüksek sıklıkta 'fevkalade' olarak seçen 'önemli' sıfatının oluşturduğu 'fevkalade + önemli' diziliminin gösterildiği (3) örneğinde, 'fevkalade' biriminin yerine 'çok' belirtecinin koyulması durumunda tümcenin anlamında belirgin bir değişikliğin gerçekleşmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yerdeğiştirme durumunda gözlemlenen bu değişmezlik, Türkçede 'önemli' sıfatının nitelendirilmesinde 'çok' belirteci yerine 'fevkalade' olası belirtili biçimini yeğlemesinin yine bilişsel açıdan yıpranma, eskime vb. gibi bilişsel nedenleri olduğunu düşündürmektedir.

Örnek (4) fevkalade + güzel

...sorusuna bu güney Avrupa ülkesi Türkiye den çözümler getirmeye çalışmaları **fevkalade güzel** bir başlangıç. O sebeple ben tebrik ediyorum. Hem de beni de bölgedeki çalışmaya aldıkları için mersin üniversitesinin değerli rektörüne ve sosyal bilimler enstitüsü ne müdürüne teşekkür ederim...

(S-ADABPZ-0113-1120/TUDv3.0)

'Güzel' sıfatının 'inanılmaz' olası belirtili biçiminin ardından, en sık birlikte görüldüğü ikinci olası belirtili biçim (4) örneğinde somutlandığı üzere 'fevkalade' birimidir. Söz konusu örnekte sergilenen dizim, yapılan derlem taramasında en sık karşılaşılan üçüncü dizilim olarak karşımıza çıkmakta; yine olası belirtili biçimin yerine 'çok' belirtecinin getirilmesi durumunda tümcenin anlamında belki de kayda değer bir değişiklik olmamasına karşın (4) örneğindeki 'güzel' sıfatının, 'fevkalade' olası belirtili biçimiyle birlikte bir dizilim ilişkisi kurması, bu yeğlemenin altında yatan nedenin dilbilgisel koşullardan çok bilişsel etkenlere bağlı olduğunu sezdirmektedir.

Örnek (5) fevkalade + fazla

...yine, ebe, hemşire ve sağlık meslek lisesi mezunlarımızın ücretlendirmeye ilgili sorunları devam etmekte. Kadro eksiklikleri bilhassa, **fevkalade fazla**. Yataklı tedavi kurumlarında kadro sıkıntısı **fevkalade fazla**. Batıda 3 yatağa 1 hemşire düşmekteyken, ülkemizde ortalama 12 yatağa 1 hemşire düşmekte....

(S-ACABOq-0421-843/TUDv3.0)

Olası Belirtili Biçim + Sıfat diziliminde en sık karşılaşılan dördüncü dizilim 'fevkalade + fazla' birleşimi (5)'te görüldüğü gibi, 'fevkalade' olası belirtili biçimi, 'çok' belirtecinin dilbilgisel işlevini yüklenerek yüklemcil sıfatı nicelik açısından nitelemektedir. 'Fevkalade' olası belirtili biçimiyle gerçekleştirilen bu niteleme kendini bir sonraki tümcede de yinelemekte, 'fevkalade' yine yüklemleme işlevini gören 'fazla' sıfatının önünde konumlanarak onu 'çok' anlamında/işlevinde nitelemektedir.

Örnek (6) inanılmaz + önemli

...Babam ilk yenilgisini alıyor, bense farkında olmadan onları yeniden kazanıyordum. Artık her sabah Taksim'e kadar yürüyor, oradan Teşvikiye dolmuşuna biniyor ve okula gidiyordum. Sınıfta **inanılmaz önemli** bir öğrenci olmuştum. Çünkü bu mecburi değişiklikle sınıfın tek gündüzlü, yani dışarı ile organik bağı olan çocuğu bendim. Her akşam arkadaşların siparişlerini alıyor, ertesi sabah...

(W-NA16B1A-0521-2118/TUDv3.0)

Çizelge 2'deki kullanım sıklıklarının ortalamasının alınması sonucunda en yüksek oranı sergilediği görülen, dolayısıyla belirtili biçim olma olasılığı en yüksek birim olduğu düşünülen 'inanılmaz' biriminin, belirtililik kayması açısından yanındaki alan sıfattan bağımsız olarak düşünülemeyeceğini gösteren bu örnekteki 'inanılmaz + önemli' dizilimi, (1)'de örnekleri sergilenen 'inanılmaz + güzel' diziliminden niceliksel açıdan önemli bir fark göstermektedir; çünkü (1) örneğindeki dizilim incelemede yer alan tüm *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimleri arasında sıklığı en yüksek olan biçimdir. Buna karşın, (6) örneğindeki dizilim, 'inanılmaz' biriminin yalnızca ortalama oranların temel alınması durumunda en yüksek olasılık oranına sahip birim olduğunu, kimi sıfatlarla olan diziliminde bu olasılık oranının düştüğünü çok açık bir biçimde gözler önüne sermektedir; çünkü örneklerdeki sıklık

sıralamasının da dikkate alınmasıyla bile 'inanılmaz + sıfat' diziliminden daha yüksek sıklık gösteren *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimlerinin (örn. fevkalade + önemli/güzel/fazla) olduğunu görmek mümkündür.

Örnek (7) dehşet + güzel / muhteşem + güzel

- a. N: Antakya? E: Annem oralı çünkü. N: Yemekleri **dehşet güzel** yok böle bi şe ya. E: N: Baharatlar mükemmel.

(S-BEABX[-0163-831/TUDv3.0])

- b. bu kadar güzeldiniz, ben çocukluğumdan fark edememişim, ya da memleketten ayrılıp okumak sizi güzelleştirmiş. Güzellik nasıl dile getirilir?.. Güzelliğin karşısında acz içindeyim. Sahi ablacığım, ne **muhteşem güzel**mişsin. Olağanüstü güzelliğinize bize geldiğinizde çarpılıverdim. Belki gördünüz, utancımından kaçtım. Çünkü önceki gibi değildiniz. Ya koşa koşa size sarılacaktım ya da kaçacaktım. Size sarılacak kadar

(W-DA16B2A-0863-277/TUDv3.0)

(7)'de, söz konusu dizilimlerde 'güzel' sıfatının; 'dehşet' ve 'muhteşem' olası belirtili içindeki 'harika' da bu kapsamdadır), görülme oranının %0.043 olduğu örnekler yer almaktadır. Bu durumda, 'güzel' sıfatının önceki olası belirtili biçim dizilimleri göz önüne alındığında ilgili sıfatın sırasıyla 'inanılmaz' ve 'fevkalade' olası belirtili biçimlerinden sonra 'harika', 'dehşet' ve 'muhteşem' ile birlikte görülme eğilimi sergilediği; diğer bir deyişle konuşucuların 'güzel' sıfatını nicelik açısından nitelendirilmek için 'çok' belirteci yerine sırasıyla 'inanılmaz', 'fevkalade' ve 'harika, dehşet, muhteşem' olası belirtili biçimleriyle nitelendirme eğilimi gösterdiği söylenebilir.

Örnek (8) fevkalade + büyük

...derecede hareketli falan, o bakımdan böle bi askeri medeniyet oturduğu sivil yapılarıdır, **fevkalade büyük** bi tevazu vardır...

(S-ADAB0-0355-1602/TUDv3.0)

Örnek (9) inanılmaz + fazla

...Ebru'nun maskeleri, ebru'nun platesleri diye girip görebileceksiniz. Ayrıca orda emm forum köşesi evet, sizlerden gelen **inanılmaz fazla** yorumlar var. Onları okuyorum da kendi aranızda arkadaşlık kurmuşsunuz...

(S-AEBAo-0023-707/TUDv3.0)

Sıfatları nitelendirmede, bütünleşik bir değerlendirmeye 'çok' belirtecinin yerine yeğlenme olasılığı en yüksek ilk ve ikinci olası belirtili biçimler gibi görünen (bkz. Çizelge 2, Çizge 2) 'inanılmaz' ve 'fevkalade' birimlerinin (8-9) örneklerindeki 'büyük' ve 'fazla' sıfatlarıyla dizilimleri, yine olası belirtili biçimleri ortalama görülme oranı çerçevesinde değerlendirmenin bizi hatalı sonuçlara götüreceği bulgumuzu destekler niteliktedir; çünkü görüldüğü üzere 'fevkalade + büyük' ve 'inanılmaz + fazla' dizilimlerinin görülme sıklığından daha yüksek görülme sıklığı sergileyen başkaca *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimleri bulunmaktadır (bunlardan önceki tüm örnekler). Bu durum, yine olası bir belirtili biçimin yeğlenmesi durumuna ilişkin sıfattan bağımsız bir değerlendirme yapılamayacağını bir kez daha kanıtlamaktadır.

Örnek (10) müthiş + güzel

ona. Son anda yemeğe gitmeyeceğim diye tutturursa, Başkana rezil olabilirdi. Yüreği ağzında kapının zilini çaldı. Kapıyı açan Melda'yı görünce bir an nutku tutuldu. Gerçekten **müthiş güzel** ve havalı bir kadındı. İhtişamı karşısında Mahmut'un ağzı sulandı, içi titredi. Boşuna korktuğunu anladı, Melda giyinmiş ve yemeğe gitmeye hazırlanmıştı. Sırtında uzun vizon bir kürk

(W-SA16B3A-1144-1624/TUDv3.0)

'Müthiş + güzel' dizilimini gösteren (10) örneğinde, 'güzel' sıfatının 'çok' belirteci yerine birlikte yeğlenme eğilimi gösterdiği 'müthiş' olası belirtili biçimi, 'güzel' ile birlikte görülmesi düşük sıklık gösteren diğer olası belirtili biçimler arasında (sırasıyla; inanılmaz, fevkalade, harika/dehşet/muhteşem) en düşük orana sahiptir.

Örnek (11) fevkalade + iyi / müthiş + iyi

- a. ... Bu, yaklaşık olarak aynı tiraja sahip bir günlük gazetenin online hizmetleriyle kıyaslandığında **fevkalade iyi** bir sonuç. Elektronik iletişim ortamındaki "gazetecilik faaliyetinin kalitesi" sorununa gelince....

(W-ND02A2A-0373-762/TUDv3.0)

- b. Yani ben bu adamın kitaplarını okudum. Ee okudum. **Müthiş iyi** bir adam. Onun için de fevkalade bir adam.

(S-ADABPZ-0119-1074/TUDv3.0)

TUDv3.0 üzerinde yapılan taramada karşılaşılan son *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimleri (11)'de örneklenen 'fevkalade + iyi' ve 'müthiş + iyi' dizilimleridir. 'İyi' sıfatının derlem üzerinde 'çok' belirtecinin yerine 'fevkalade' ve 'müthiş' birimleriyle kullanıldığı tek örnekleri gösteren bu dizilimin oranı, daha önce Çizelge 2'de gösterildiği gibi %0.019'dur ve bu oran da, bu çalışmanın verilerine göre belirtililik kaymasının taban oranını oluşturmaktadır.

Yukarıdaki tüm bu örnekler ve örneklerin temsil ettiği yapıların derlem içerisindeki sıklığı gözetildiğinde, 'çok' belirtecinin zaman içerisinde aşırı kullanıma maruz kalmasından ötürü, belirtililik özelliğini yitirmeye başladığı söylenebilir; çünkü 'çok + sıfat' diziliminin yerindeki 'çok' belirtecinin yerine yine belirteç işleviyle kullanılan 'müthiş, dehşet, harika, inanılmaz, fevkalade, muhteşem ve mükemmel' gibi başkaca birimlerin yeğlenmesi başlaması, gözden kaçmayacak bir bulgudur. Ayrıca, 'çok' belirteci her ne kadar sık kullanım nedeniyle belirtililik özelliğini yitirip belirtililik kayması sürecine girmeye başlamış gibi görünse de 'inanılmaz' (Örnek 1b-c) ve 'harika' (Örnek 2) için verdiğimiz örneklerde de gösterildiği üzere, 'çok + sıfat' dizilimi, yine bu olası belirtili biçimlerin öncesinde ve/ya sonrasında kendisine yer bulabilmekte; bu da, ilgili belirtecin yerini tamamen diğer olası belirtili biçimlere bırakmadığını açık bir biçimde kanıtlamaktadır. Bunun nedeni, olası belirtili biçimlerin yüksek olasılıkla 'çok' belirtecinin gönderimde bulunduğu kavram/(ları) karşılaşma düzeyine erişememesi, 'çok' belirtecinin konuşucular için niceleme açısından hala yeterli bir düzeyde olmasıyla ilişkilidir. O halde, tam bu noktada 'çok' belirtecinin yerine kullanılan ve belki de belirtili oldukları savunulabilecek biçimlerin ortaya çıkmasına karşın, belirtisiz biçimi doğrudan kullanımdışı bırakmadıkları gerçeği ortaya çıkmaktadır. Nitekim, bu bulgu çalışmanın belirtililik kaymasının betimlendiği ikinci bölümünde sözü edilen ve

örneklendirilen *dilbilgisel düzlemdeki* belirtililik kaymasından farklı görünmektedir; çünkü Dik (1989: 46) tarafından verilen örnekten de hatırlanacağı üzere, dilin dilbilgisel düzleminde gerçekleşen belirtililik kayması, belirtisizleşen biçimi doğrudan devredışı bırakmakta, öyle ki bu birimler artık kullanımdışı olarak etiketlenmektedir. Türkçenin sözcüksel düzlemi çerçevesinde yapılan bu çalışmadan elde edilen bu bulgular ise, sözcüksel düzlemde gerçekleşen bir belirtililik kaymasının böylesi bir devredışı bırakma durumuna yol açmadığını ortaya koymaktadır.

Çalışmamızdan elde edilen bulgular, ayrıca bu sürecin doğrudan 'çok' belirtecinin yerine diğer olası belirtili biçimlerin; yani 'müthiş', 'dehşet', 'harika', 'inanılmaz', 'fevkalade', 'muhteşem', 'mükemmel' birimlerinin geçmesi gibi basit bir çerçevede değerlendirilemeyeceğini gözler önüne sermektedir; çünkü sözgelimi ortalama oranı çerçevesinde değerlendirildiğinde belirtili biçim olma açısından en yüksek olasılığa sahip olan olası belirtili biçim 'inanılmaz' olarak görünse de, gerçekte sıklığı en yüksek olan *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimi 'inanılmaz + güzel' dizilimidir. Bunun en belirgin kanıtı, 'inanılmaz + önemli' diziliminin %0.52'lik bir oranla 5. Sırada yer alırken; 'inanılmaz + fazla' diziliminin %0.028 oranla 8. Sırada yer almasıdır. Yine, 'fevkalade' birimi olası bir belirtili biçim ölçeğinde 'inanılmaz' biriminden önce konumlanacaksa, 'fevkalade + büyük' diziliminin 6. Sıradaki 'harika + güzel', 'dehşet + güzel', 'muhteşem + güzel' dizilimlerinden sonra gelmesi akılcı olmayacaktır.

Çalışmaya dahil edilen tüm bu örnekler, Çizge 4'teki bilgiler doğrultusunda çoğaltılabilir; ancak gelinen noktada 'müthiş', 'dehşet', 'harika', 'inanılmaz', 'fevkalade', 'muhteşem', 'mükemmel' birimlerinin 'çok' belirtecinin yerine geçtiği durumlarda sergiledikleri olası belirtili biçim olma olasılıklarının kendilerinden sonra gelen sıfatlara göre belirlendiği çok açıktır. Kuşkusuz, sıfatın seçimini belirleyen dilbilgisel ulam da addır (örn. ??? yaramaz masa) ve bu belirleyicilik de adların için özellikleri etkilidir (örn. -/+CANLI); ancak örneklerde de görüldüğü gibi *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimi kendisinden sonra her zaman bir adın gelmesi açısından zorunlu bir ilişki göstermediğinden (Örnek 2, 5, 7a-b), bu çalışmada ad ulamı belirleyici etken olarak değerlendirilmemiştir.

Tüm bu bulgular, belirtisizleşme sürecine giren bir birimin yerine kullanılan belirtili biçimin gerçekten belirtililik kayması çerçevesinde değerlendirilebilmesi için gereken en düşük oranın yani tabanın belirlenmesinde; bu çalışmanın bulgularının dikkate alınması gerektiğini, hangi olası belirtili biçimin belirtisizleşme sürecine girdiği düşünülen birimin yerine kullanıldığını ortaya koyma konusunda o dil bağlamında yer alan başkaca birimlerin; diğer bir deyişle dilsel çevrenin göz ardı edilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Türkçenin sözcüksel düzleminde gerçekleştiği düşünülen olası bir belirtililik kayması örneği çerçevesinde ele aldığımız bu çalışmada TUDv3.0 üzerinden, *Olası Belirtili Biçim + Sıfat* dizilimine ilişkin ölçümlenebilir nitelikte sonuçlar elde etmek için Türkçede en sık kullanılan ilk 10 sıfat TUDv3.0'da *Biçimbirim Arama (Başsözcük-Sıfat)* sorgulamasıyla taranmış, tarama sonucunda dizelgelenen gerçek dil verilerinin olası belirtili biçimlerle sınırlandırılarak aratılması sonucu elde edilen verilerin niceliksel dağılımı saptanarak tartışılmıştır. Elde edilen verilere göre sözcüksel düzlemde belirtililik kayması için olası bir başlangıç noktası belirlemenin en azından 'çok' belirtecinin yerine yeğlenen olası dilsel biçimler açısından olası görünmediği, *Olası Belirtili Biçim + Sıfat Dizilimi* olarak bütüncül bir değerlendirmeye tabi tutulması gerektiği yani sıfatın ne olduğu gözetilmeksizin yapılacak bir değerlendirmenin gerçekçi veriler sunmayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Türkçede 'çok' belirteci belirtisizleşme eğilimini en sıklıkla 'güzel' sıfatının nitelendirilmesi durumlarında göstermekte, bu noktada %0.174'lik oranla 'inanılmaz + güzel' dizilimi belirgin olarak ön plana çıkmaktadır. 'Olası belirtili biçim + güzel' diziliminin görüldüğü örneklerde 'çok' belirtecinin aynı nesne/olay/durumlarının 'güzelliği'ni nitelendirmede yinelenmesi, odağımıza aldığımız bu inceleme nesnesinin aşırılığı kodlamada yeğlenmesindeki farklılaşmaya dair bilişsel yıpranma ve eskime savı üzerinden yapılabilecek tartışmaların olası olduğunu kanıtlamış, nicelik açısından aşırılık gösterme anlamının kodlanmasında başkaca biçimlerin harekete geçtiği ancak yanlarındaki sıfatların belirleyeceği olduğu bulgulanmıştır.

Olası belirtili biçimlerin belirteç işlevi yüklenen sıfatlardan oluştuğu bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, sıfat türleri açısından anlamsal değerlendirmelere tabi tutulabilir, bu yolla hangi sıfatların hangi türden olası belirtili biçimlerle hangi koşullar çerçevesinde bir araya gelerek, 'çok' belirtecinin belirtisizleşme sürecine girmesiyle sonuçlanabilecek oranlara sahip oldukları/olabilecekleri üzerine bir tartışma yürütülebilir. Ayrıca olası belirtili biçimlerin farklı türden dilbilgisel ulamlardan olması da sonuçları belirtililik kaymasına yönelik gözlem ve bulgularımızı farklılaştırabilir ve olası bir başlanguç noktası belirleme girişimi farklı sonuçlar verebilir.

Bunlara ek olarak, bundan sonraki çalışmalar olası belirtili bir biçimin yeğlenme sıklığını anket yöntemiyle Türkçe anadili konuşucularının yargılarına başvurarak desteklemeli; böylece konuşucuların belirtili ve belirtisiz biçimlere yönelik dikkatlerini niceliksel verilerle ölçümlenmelidir. Son olarak, çalışmanın daha önceki bölümlerinde de sözünü edildiği gibi, belirtili biçimlerin belirtililik durumu, dilsel çevreden çevreye değişkenlik gösterebileceğinden, Türkçenin sözcüksel düzleminde belirtililik kaymasına ilişkin yapılacak incelemeler daha geniş ve farklı gerçek bağlam bölütleri gözetilerek yapılabilir, bu çerçevede belirtisizleşme sürecinin koşulları, belirtisizlik kaymasının başlanguç noktası ortaya koyulabilir.

Kaynakça

- Aksan vd. (2017). *A Frequency Dictionary of Turkish Core Vocabulary for Learners*. New York: Routledge.
- Biber, D. (2009). A Corpus-Driven Approach to Formulaic Language in English: Multi-word Patterns in Speech and Writing. *International Journal of Corpus Linguistics*, C/S. 14: 275-311.
- Dik, S. C. (1989). *The Theory of Functional Grammar (Part I: The Structure of the Clause)*. Dordrecht: Foris.
- Sebzecioğlu, T. (2008). *Türkçede Edilgenlik*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Sebzecioğlu, T. (2021). *Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi (Genişletilmiş İkinci Baskı)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Sebzecioğlu, T. ve Oktar, L. (2010). Türkçede Edilgenliğin Belirtlilik Kayması Açısından Bazı Görünümleri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, C/S. 0(2):19-43.